

ПРИМЉЕНО: 15-12-2017			
Орг. јед.	Б р о ј	Прилаг	Вредност
08	4523		

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Извештај о оцени урађене докторске дисертације *Дужност лојалности према привредном друштву* кандидата Борка Михајловића

Одлуком Већа за друштвено – хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу бр. **IV-02-1039/18** од **15.11.2017.** године формирана је Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације *Дужност лојалности према привредном друштву* кандидата Борка Михајловића, у саставу: др Миодраг Мићовић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, др Милена Јовановић Zattila, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу и др Вук Радовић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

На основу прегледа и анализе урађене докторске дисертације, Комисија подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

I ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Основни биографски подаци

Борко Михајловић је рођен 7. јануара 1989. године у Крагујевцу, где је и завршио основну школу „Милутин и Драгиња Тодоровић“, 2003. године, као носилац Вукове дипломе, и Прву крагујевачку гимназију, 2007. године, са одличним успехом. Школске 2007/2008. године уписао је Правни факултет у Крагујевцу, где је дипломирао 2. септембра 2011. године, са укупном просечном оценом 9,84. Мастер студије завршио је на Правном факултету Универзитета Лојола у Њу Орлеансу 2014. године, стекавши звање „мастер права у америчком праву“ (*Master of Law in United States Law*). На мастер студијама дипломирао је са највишим одликама (*summa cum laude*), остваривши просечну оцену 3,89 (од 4).

Током студија био је стипендиста Фонда за младе таленте Министарства омладине и спорта Републике Србије (и добитник плакете „Доситеја“), Универзитета у Крагујевцу (као студент генерације), Фонда „Академик Драгослав Срејовић“, Министарства образовања, науке и технолошког развоја Републике Србије, а био је и добитник специјалне стипендије породице Русовић (*Basil Rusovich Scholarship*), која му је омогућила школовање на мастер студијама у САД.

Школске 2011/2012. године уписао је докторске академске студије привредно-правног смера на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу, положио све предвиђене испите са просечном оценом 10,00 и извршио остале обавезе из студијског програма.

Од јануара до априла 2016. године био је гостујући истраживач на Макс Планк институту за упоредно и међународно приватно право у Хамбургу (Немачка), као стипендиста Макс Планк друштва, где је радио на прикупљању литературе за докторску дисертацију. У истом циљу боравио је на Европском институту Универзитета Сарланд у Сарбрикену (Немачка) у августу 2016. године, као стипендиста SEE/EU Мреже изузетности. Био је гостујући предавач на Правном факултету Универзитета Нова у Лисабону и на

Правном факултету Универзитета у Порту (у оквиру *Erasmus+* пројекта). Учествовао је као гостујући асистент предавач на летњој школи „Европска унија отвара тржишта“, која је септембра 2015. године одржана у Загребу и Сплиту, у организацији Мреже правних факултета југоисточне Европе (SEELS) и Европског Института Универзитета Сарланд из Сарбрикена (Немачка). Био је учесник летње школе „Основе права Европске уније“, која је септембра 2015. године одржана у Загребу и Риједи. Учествовао је и на тренингу на тему „Хармонизација законодавства земаља југоисточне Европе са правом Европске уније“, који је одржан у Драчу (Албанија), септембра 2012. године.

Децембра 2011. године засновао је радни однос на Правном факултету у Крагујевцу, као сарадник у настави за ужу привредно-правну научну област. Августа 2013. године изабран је за сарадника у звању асистента за ужу привредно-правну научну област на истом факултету и тренутно обавља те послове. Школске 2011/2012., 2012/2013., 2014/2015., 2015/2016. и 2016/2017. године изводио је вежбе из предмета Привредно право, а школске 2015/2016. године и вежбе из предмета Право индустријске својине. Од 2012. године учествује у пројекту *Big Deal*, у којем предводи тим студената Правног факултета у Крагујевцу. Један је од оснивача и руководиоца Студентске радионице за Привредно право Правног факултета у Крагујевцу.

Као истраживач учествује или је учествовао на следећим научно-истраживачким пројектима:

- „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније“, пројекат који се финансира из средстава Института за правне и друштвене науке Правног факултета у Крагујевцу (од 2014. године);
- „Улога берзе у земљама у транзицији“, који су спровели студенти Универзитета у Крагујевцу и Економског универзитета у Кракову (пројекат је реализован током 2012. године).

2. Научно - истраживачки рад кандидата

Кандидат је написао и објавио следеће радове:

1. МИHAJЛOVIĆ, Borko. Duty of Loyalty in Small and Medium-Sized Enterprises. У: MILISAVLJEVIĆ, Bojan (ur.), JEVREMOVIĆ PETROVIĆ, Tatjana (ur.), ŽIVKOVIĆ, Miloš (ur.). *Law and Transition : collection of papers*. Belgrade: University, Faculty of Law, 2017, str. 241-254. [COBISS.SR-ID [250123532](#)] **M31**
2. МИHAJЛOVIĆ, Borko. Циљ пословања привредног друштва - само стицање добити или још нешто?. *Право и привреда*, ISSN 0354-3501, 2017, год. 55, бр. 4/6, стр. 140-157. [COBISS.SR-ID [517370044](#)] **M51**
3. МИHAJЛOVIĆ, Borko. Има ли места потрошачким уговорима у новом Грађанском закону Србије?. *Право и привреда*, ISSN 0354-3501, 2015, год. 53, бр. 4/6, стр. 486-502. [COBISS.SR-ID [513137840](#)] **M51**
4. МИHAJЛOVIĆ, Borko. Posebne dužnosti direktora prema društvu sa ograničenom odgovornošću i načelo slobode ugovaranja. *Harmonius*, ISSN 2334-6566, 2015, год. 4, br. 1, str. 161-172. <http://www.harmonius.org/wp-content/uploads/2015/12/Harmonius-2015.pdf>. [COBISS.SR-ID [219125260](#)] часопис је индексан у бази *Heinonline*
5. VUJISIĆ, Dragan, МИHAJЛOVIĆ, Borko. Уговор о туристичком путовању према Закону о заштити потрошача. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, ISSN 0350-8501, 2014, год. 53, бр. 68, стр. 709-725. [COBISS.SR-ID [513074864](#)] **M51**

6. VUJISIĆ, Dragan, MIHAJLOVIĆ, Borko. Labeling of genetically modified food and consumer's right. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, ISSN 0550-2179, 2014, год. 48, бр. 4, стр. 185-199. <http://www.pf.uns.ac.rs/images/zbornici/Zbornik-4-2014.pdf>, doi: [10.5937/zrpfns48-7583](https://doi.org/10.5937/zrpfns48-7583). [COBISS.SR-ID [513107120](#)] **часопис је индексан у бази Heinonline**
7. VUJISIĆ, Dragan, MIHAJLOVIĆ, Borko N. Генетски модификована храна - право потрошача на избор и обавештеност. *Право и привреда*, ISSN 0354-3501, 2014, год. 51, бр. 7/9, стр. 283-296. [COBISS.SR-ID [513033136](#)] **M51**
8. MIHAJLOVIĆ, Borko. Колективна заштита потрошача у праву Европске уније и праву Републике Србије. У: ĐORĐEVIĆ, Slavko (ur.). *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније. Књ. 2*. Крагујевац: Правни факултет, Институт за правне и друштвене науке, 2014, стр. [541]-553. [COBISS.SR-ID [513070256](#)] **M45**
9. MIHAJLOVIĆ, Borko N. Како побољшати заштиту потрошача у Републици Србији?. *Право и привреда*, ISSN 0354-3501, 2013, год. 50, бр. 4/6, стр. 417-431. [COBISS.SR-ID [512905648](#)] **M51**
10. MIHAJLOVIĆ, Borko. Pravna priroda prava potrošača na odustanak od ugovora. *Revija za evropsko pravo*, ISSN 1450-7986, 2013, god. 15, br. 2/3, str. [91]-108. <http://pravoeu.org/archive/>. [COBISS.SR-ID [516588732](#)] **часопис је индексан у бази Heinonline**
11. MIHAJLOVIĆ, Borko N. Право корисника финансијских услуга на превремену отплату кредита. У: MIĆOVIĆ, Miodrag (ur.). *Услужно право : [зборник реферата са Међународног научног скупа одржаног 10. маја 2013. године, на Правном факултету у Крагујевцу у организацији Института за правне и друштвене науке Правног факултета Универзитета у Крагујевцу]*. Крагујевац: Правни факултет Универзитета, Институт за правне и друштвене науке, 2013, str. 377-390. [COBISS.SR-ID [512894896](#)] **M31**
12. TURANJANIN, Veljko M., MIHAJLOVIĆ, Borko N. Zaštita poslovnog imena privrednog društva = Protection of Company's business name. *Anali poslovne ekonomije*, ISSN 1840-3298, 2013, sv. 1, br. 8, str. 109-126. [COBISS.SR-ID [512907696](#)] **страни часопис**
13. MIHAJLOVIĆ, Borko N. Заштита потрошача од непоштеног пословања. *Право и привреда*, ISSN 0354-3501, 2012, год. 49, бр. 4/6, стр. 538-551. [COBISS.SR-ID [515380924](#)] **M51**
14. VUJISIĆ, Dragan, MIHAJLOVIĆ, Borko N. Новости у компанијском праву Републике Србије. У: КРВАВАЦ, Марија (ur.). *Зборник радова. Св. 1*. Приштина [тј.] Косовска Митровица: Правни факултет, 2012, стр. 105-121. [COBISS.SR-ID [512827056](#)] **M63**
15. STANISAVLJEVIĆ, Milena, PURIĆ, Jelena, MIHAJLOVIĆ, Borko N., VLAŠKOVIĆ, Ksenija, STOJKOVIĆ, Dragan, DAMJANOVIĆ, Jelena, LOJANICA, Nemanja. Republic of Serbia - Capital Market. *Cracow University of Economics Discussion Papers (CUE DP)*, ISSN 2081-3848, 2012, str. 75-119. http://uek.krakow.pl/files/common/dwm/stair-discussion-papers/CUEDP_013_CHUDA.pdf, <http://nowa.uek.krakow.pl/en/research/discussion-papers.html>, <http://nowa.uek.krakow.pl/en/research/discussion-papers/publications.html>. [COBISS.SR-ID [512817840](#)] **нема података о категоризацији**
16. MIHAJLOVIĆ, Borko N. Промене у правном регулисању структуре органа друштва капитала. У: VLAŠKOVIĆ, Воžин (ur.). *Правна мисао у срцу Шумадије*. Крагујевац: Правни факултет Универзитета, Институт за правне и друштвене науке, 2012, стр. [559]-572. <http://institut.jura.kg.ac.rs/images/Projekti/6%20Uskladjivanje%20PSS/1.%20Pravna%20misao%20u%20srcu%20Sumadije.pdf>. [COBISS.SR-ID [512801456](#)] **M45**

17. MIHAJLOVIĆ, Borko N. Правни положај корисника финансијских услуга. У: MIĆOVIĆ, Miodrag (ur.). *XXI век - век услуга и услужног права*. Књ. 3. Крагујевац: Правни факултет Универзитета, Институт за правне и друштвене науке, 2012, стр. 101-113.
<http://institut.jura.kg.ac.rs/images/Projekti/7%20XXI%20vek/4.%20XXI%20vek%20-%20vek%20usluga%20i%20Usluznog%20prava%20knjiga%203.pdf>. [COBISS.SR-ID 512844464]
M44

II ОЦЕНА РАДА У СКЛАДУ СА КРИТЕРИЈУМИМА ПРАВИЛНИКА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ О ПРИЈАВИ, ИЗРАДИ И ОДБРАНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ (прилог бр. 2, т. 2)

1. Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у научној области

Докторска дисертација обрађује један од најзначајнијих института компанијског права – дужност лојалности. Значај дужности лојалности је неспоран. О томе сведочи стално интересовање правне науке за овај институт, које постоји готово од тренутка настанка савременог привредног друштва, као правног лица одвојеног од његових чланова. Значај дужности лојалности нарочито се огледа у чињеници да она дотиче и доприноси ублажавању сва три основна агенцијска проблема корпоративног управљања. Не постоји много института компанијског права који су повезани са решавањем свих проблема који, у великој мери, представљају разлог постојања посебне правне регулативе корпоративног управљања. Многобројна правна питања у вези са постојањем и применом дужности лојалности нису још увек разјашњена у правној литератури. Спорни су чак и разлози и потреба постојања овог института у савременом компанијском праву, затим круг лица између којих се на основу закона успоставља однос лојалности (субјекти и објекат дужности), метод законског регулисања (прописивање апстрактног правног стандарда или конкретних правних правила), као и низ конкретних питања која се тичу појавних облика дужности лојалности. Можда и најзначајнији проблем, који теорија и пракса широм света још увек нису адекватно решиле, је неефикасна примена правила о дужности лојалности, односно непостојање ефикасних правних механизма за наметање одговорности лица са посебним дужностима према привредном друштву, за случај њихове повреде дужности лојалности.

Готово стална, непрекинута реформа компанијског законодавства Србије, која је започела доношењем Закона о предузећима из 1988. године, и која, на неки начин, траје и данас, праћена је све већим интересовањем домаће правне науке за бројне институте компанијског права, који су у нашој привредној теорији и пракси, иако неспорно од раније познати, у дужем временском периоду били занемарени. Дужност лојалности, као посебан правни институт, није била предмет значајнијег интересовања домаће правне теорије. То се не може рећи за поједине појавне облике ове дужности (забрана сукоба интереса, забрана конкуренције, дужност чувања пословне тајне), о чему сведочи и једна докторска дисертација посвећена сукобу интереса (Јелена Лепетић, *Компанијско – правни режим сукоб интереса*, 2014. година, одбрањена на Правном факултету Универзитета у Београду).

Допринос докторске дисертације кандидата Борка Михајловића нарочито се огледа у чињеници да она представља свеобухватну студију о дужности лојалности, којом су анализирани не само неки од појавних облика ове дужности, већ дужност лојалности као засебан правни институт. Кандидат је настојао да пронађе место дужности лојалности у компанијском праву у оквиру ширег, посебног појма лојалности у привредним односима, односно још ширег, општег, „животног“ појма лојалности. Анализиран је развој дужности лојалности у земљама англосаксонског права, које су најзначајније извориште овог института, затим у земљама континенталног права, као и специфичности њеног развоја у домаћем праву. Кандидат је указао на различите појмовне одреднице дужности лојалности у правној литератури, дајући потом своју дефиницију дужности лојалности. Разлози постојања

дужности лојалности приказани су кроз различите теорије, засноване првенствено на англоамеричким теоријама о постојању фидуцијарних односа. Посебну вредност дисертације свакако чини доктринарно тумачење домаћег позитивног права, као и бројни предлози за домаће право *de lege ferenda*, али и детаљна упоредно – правна анализа свих сегмената овог института. Све наведено значај докторске дисертације са становишта актуелног стања у научној области чини неспорним.

Значај докторске дисертације треба посматрати и у вези са дешавањима на савременом тржишту. У временима економске и финансијске кризе, моралне кризе, поремећеног система вредности (не само на тржишту), периодима транзиције и приватизације, као и при промени система привређивања, неопходно је пронаћи инструменте за успостављање савесног, поштеног, лојалног понашања свих учесника на тржишту, а посебно оних који активно учествују у доношењу пословних одлука привредних субјеката. Дужност лојалности један је од правних инструмената за успостављање тог циља. С друге стране, небројени су примери банкротства или значајних финансијских губитака компанија управо због непоштовања дужности лојалности од стране, пре свега, директора компанија. Овакве тенденције на савременом тржишту указују на значај проучавања дужности лојалности и представљају још један разлог који указују на неопходност њене дубље правно-теоријске анализе.

Генерални допринос дисертације привредно-правној научној области је првенствено у томе што је њоме употпуњена домаћа литература у овој области Привредног права и то једном квалитетном и свеобухватном студијом дужности лојалности. Поред бројних појединачних научних резултата до којих је кандидат дошао, а који ће касније бити изложени, основни научни допринос дисертације се нарочито огледа у следећем:

- Утврђени су извориште и разлози постојања дужности лојалности у компанијском праву.
- Детаљно су анализирани појавни облици дужности лојалности у српском компанијском праву, указано је на потребу усклађивања са релевантним прописима ЕУ, изнета су најзначајнија упоредно-правна решења у погледу сваког од појавних облика анализиране дужности.
- Истакнут је проблем непримене дужности лојалности, који је карактеристичан не само за домаће право, већ и за многе друге, развијеније правне системе.
- Кандидат је указао на постојање „екстерне лојалности“, која допуњује „интерну лојалност“ лица са посебним дужностима и доприноси постизању савесног, поштеног и лојалног понашања на тржишту.

На основу свега изнетог, Комисија сматра да су значај и допринос докторске дисертације кандидата Борка Михајловића са становишта актуелног стања у привредно-правној научној области неспорни.

2. Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у научној области

Комисија сматра да је докторска дисертација кандидата Борка Михајловића, на тему *Дужност лојалности према привредном друштву*, резултат његовог оригиналног научног рада у привредно-правној научној области. Ставови, предлози и закључци који су изнети у раду су образложени и логично произилазе из анализа које им претходе, тако да је могуће испратити мисаони пут којим је кандидат до њих дошао – што отклања било какву сумњу у самосталност и оригиналност његовог рада. Коришћена литература је коректно цитирана, а мишљења и ставови других аутора јасно су одвојени од сопствених. Циљеви, предлози и закључци докторског рада кандидата су у потпуности оригинални и разликују се од других радова на ову тему. У дисертацији је приметна аналитичност и изузетна посвећеност кандидата овој теми, који следи научно засноване методолошке поступке и доноси утемељене закључке.

3. Преглед остварених резултата рада кандидата у научној области

Кандидат Борко Михајловић је у свом досадашњем научно - истраживачком раду написао и објавио више научних радова из уже привредно-правне научне области. Нарочиту пажњу завређују следећи радови, који су у вези са темом докторске дисертације:

1. MIHAJLOVIĆ, Borko. Duty of Loyalty in Small and Medium-Sized Enterprises. У: MILISAVLJEVIĆ, Bojan (ur.), JEVREMOVIĆ PETROVIĆ, Tatjana (ur.), ŽIVKOVIĆ, Miloš (ur.). Law and Transition : collection of papers. Belgrade: University, Faculty of Law, 2017, str. 241-254. [COBISS.SR-ID 250123532] **M31**

У савременим условима пословања, мала и средња привредна друштва постају све значајнија и у најразвијенијим привредама света (она представљају 99% привредних субјеката у Европској унији). Значај малих и средњих друштава у привредама земаља у транзицији одувек је био неспоран. Основне карактеристике ове врсте друштава (флексибилност, мали број чланова/власника, посебно блиски односи између чланова итд.) чине ова друштва различитим од великих привредних друштава у погледу примене многих правних института. Кандидат се у раду бави питањем функционисања дужности лојалности у малим и средњим привредним друштвима, које су разлике у поређењу са истом дужношћу у великим привредним друштвима, као и питањем да ли постојање могућих разлика оправдава измену постојећег правног режима дужности лојалности. Кандидат истиче да правци могућих измена могу да се крећу ка успостављању једноставнијег, мање захтевног режима дужности лојалности, изменама субјеката дужности лојалности, као и успостављању могућности уговорног искључења или ограничења законског режима дужности лојалности.

2. MIHAJLOVIĆ, Borko. Циљ пословања привредног друштва - само стицање добити или још нешто?. Право и привреда, ISSN 0354-3501, 2017, год. 55, бр. 4/6, стр. 140-157. [COBISS.SR-ID 517370044] **M51**

Кандидат у раду, најпре, истиче значај дефинисања циља пословања привредног друштва, као једног од најзначајнијих питања савременог компанијског права. И поред научних расправа које се воде већ деценијама, не постоји једнозначан, недвосмислен одговор на то питање. Кандидат, потом, указује на две основне теорије о циљу пословања привредног друштва: теорију приоритета акционара (акционарска теорија) и теорију заступљености различитих носилаца интереса у привредном друштву (стејкхолдерска теорија). Поред две основне теорије, постоје и многа нова схватања, која у мањој или већој мери подсећају на две основне теорије, или које мање или више успешно комбинују карактеристике и једне и друге теорије. Кандидат у раду анализира основне теорије о циљу пословања привредног друштва, као и неке од новијих, савременијих теорија о том питању. На крају, он покушава да одговори на питање може ли се после дуготрајне дебате о циљу пословања уопште закључити нешто ново.

3. MIHAJLOVIĆ, Borko. Posebne dužnosti direktora prema društvu sa ograničenom odgovornošću i načelo slobode ugovaranja. Harmonius, ISSN 2334-6566, 2015, god. 4, br. 1, str. 161-172. <http://www.harmonius.org/wp-content/uploads/2015/12/Harmonius-2015.pdf>. [COBISS.SR-ID 219125260] **часопис је индексиран у бази Heinonline**

Кандидат у раду истиче да се друштво са ограниченом одговорношћу, као најраспрострањенија правна форма привредног друштва, карактерише флексибилношћу, која је производ прописивања начела слободe уговарања. Овим начелом се члановима друштва са ограниченом одговорношћу омогућава да своје међусобне односе у друштву, као и односе са друштвом, уређују слободно, у границама закона. Потом, кандидат указује да је питање

докле треба да се простиру границе закона одувек било спорно у законодавствима широм света и правној теорији, али и да последњих година, једно питање постаје предмет посебних расправа у правној теорији друштава са ограниченом одговорношћу. То је питање односа посебних дужности директора према том друштву и начела слободе уговарања на коме оно почива, односно да ли посебне дужности директора треба да буду обухваћене тим начелом. Два су екстремна одговора на то питање, изражена кроз два потпуно супротна правца у правној теорији: уговорна и традиционална схватања. Кандидат у раду, најпре, излаже теоријске поставке наведених схватања, али и практичне разлоге и аргументе којима теоретичари, који их заступају, оправдавају своје ставове. Потом, кандидат повезује ове две врсте схватања и настоји да пронађе одговор на постављено питање који би највише допринео привреди и друштву у целини, а који би могао да послужи и српском законодавцу као путоказ у неким будућим изменама привредног законодавства.

4. MIHAJLOVIĆ, Borko N. Промене у правном регулисању структуре органа друштва капитала. У: VLAŠKOVIĆ, Božin (ur.). Правна мисао у срцу Шумадије. Крагујевац: Правни факултет Универзитета, Институт за правне и друштвене науке, 2012, стр. [559]-572. <http://institut.jura.kg.ac.rs/images/Projekti/6%20Uskladjivanje%20PSS/1.%20Pravna%20misao%20u%20srcu%20Sumadije.pdf>. [COBISS.SR-ID 512801456] **M45**

У овом раду анализирани су промене у правном регулисању структуре органа привредних друштава, а пре свега, друштава капитала извршене Законом о привредним друштвима из 2011. године, и то у циљу анализе могућности побољшања, односно поједностављења функционисања друштава капитала применом законских одредаба којима се на нов начин регулише корпоративно управљање. Кандидат у раду посебну пажњу посвећује: концептима једнодомног и дводомног управљања, који представљају једну од највећих новина Закона о привредним друштвима и могућности друштава капитала да се слободно одреде за један од ова два концепта, а од чега директно зависи и структура органа друштава капитала.

4. Оцена испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Комисија сматра да докторска дисертација кандидата Борка Михајловића, под називом *Дужност лојалности према привредном друштву*, у потпуности испуњава захтеве у погледу обима и квалитета рада с обзиром на пријављену тему. Имајући у виду сложеност теме, кандидат је методолошки јасно дефинисао и систематизовао предмет свог истраживања, све делове своје дисертације повезао у складну и логичну целину, са прецизном и јасном аргументацијом и закључцима. Докторска дисертација се заснива на обимној и квалитетној литератури, која у потпуности одговара теми дисертације.

5. Приказ структуре и садржине израђене докторске дисертације

Докторска дисертација кандидата Борка Михајловића обухвата 284 стране (формат А4, Times New Roman, фонт 12, проред 1,5), од чега је 263 стране текста, 17 страна коришћене литературе са укупно 240 библиографских јединица, 4 стране коришћених прописа и докумената (са скраћеницама), а на 5 страна је приказан садржај рада.

Структуру рада чине следеће целине:

УВОД	1
1. Предмет и циљеви истраживања	1
2. Методологија истраживања	3
3. Структура излагања	4
I О ЛОЈАЛНОСТИ	7
1. Почетна разматрања о лојалности	7
2. Општи појам лојалности	8
2.1. Дефиниције лојалности	9
2.2. Успостављање односа лојалности (субјекат и објекат)	11
2.3. Објекат лојалности	12
2.4. Лојалност и морал	14
2.5. Врсте лојалности	15
3. Посебан појам лојалности у привредним односима	17
3.1. Улога и значај лојалности у привредним односима	17
3.2. Дефинисање лојалности у привредним односима	21
3.3. Две врсте лојалности у привредним односима	23
II ИЗВОРИШТЕ, ПОЈАМ И РАЗЛОЗИ ПОСТОЈАЊА ДУЖНОСТИ ЛОЈАЛНОСТИ У КОМПАНИЈСКОМ ПРАВУ	27
1. Настанак дужности лојалности у земљама англосаксонског прав.....	27
1.1. <i>Кратак осврт на историјски развој концепта фидуџијарних дужности</i>	27
1.2. <i>Фидуџијарни односи као извор настанка дужности лојалности</i>	28
2. Настанак дужности лојалности у земљама континенталног права	32
3. Настанак дужности лојалности у српском праву	35
3.1. <i>Осврт на историјски развој дужности лојалности</i>	36
3.2. <i>Занемаривање феномена правне трансплантације</i>	39
4. Однос између начела савесности и поштења и дужности лојалности	40
5. Однос између дужности лојалности и дужности пажње	43
6. Појам и значај дужности лојалности	47

6.1. Дужност или обавеза?	47
6.2. Метод регулисања	48
6.3. Дужност лојалности и агенцијски проблеми корпоративног управљања	49
6.4. Дефинисање и обим дужности лојалности	50
6.5. Дужност лојалности у англосаксонском и континенталном праву	52
7. Разлози и оправдање постојања дужности лојалности кроз теорије	54
7.1. Редуктивистичка схватања.....	55
7.1.1. Уговорна теорија	55
7.1.2. Теорија имовине	57
7.2. Инструментална схватања	58
7.2.1. Теорија поверења и теорија неједнакости	59
7.2.2. Теорија привредне користи	60
7.3. Савремена схватања	60
7.4. Могућност искључења постојања дужности лојалности директора друштва са ограниченом одговорношћу	62
7.4.1. Уговорно схватање	63
7.4.2. Традиционално схватање	65
7.4.3. Повезивање уговорног и традиционалног схватања	67
III СУБЈЕКТИ ДУЖНОСТИ ЛОЈАЛНОСТИ	70
1. Чланови привредног друштва као субјекти дужности лојалности	71
1.1. Општа разматрања	71
1.2. Ортаци и комплементарни као субјекти дужности лојалности	73
1.3. Чланови ДОО/акционари као субјекти дужности лојалности	75
1.4. Чланови ДОО/акционари као субјекти дужности лојалности у српском праву	78
2. Директори као субјекти дужности лојалности	81
2.1. <i>De jure, de facto</i> и директори у сенци	82
2.2. Извршни и неизвршни директори	87
2.3. Генерални директор и председник одбора директора	89
2.4. Посебна улога извршних директора (<i>officers</i>) у америчком праву	91
3. Чланови надзорног одбора као субјекти дужности лојалности	93
4. Заступници и прокуристи као субјекти дужности лојалности	94
5. Ликвидациони управник и стечајни управник као субјекти дужности лојалности	97
IV ОБЈЕКАТ ДУЖНОСТИ ЛОЈАЛНОСТИ	101
1. Привредно друштво као објекат дужности лојалности	102

1.1. Повезаност питања са циљем пословања привредног друштва	102
1.2. Општа разматрања о циљу пословања привредног друштва	103
1.3. Осврт на ток расправе о циљу пословања привредног друштва	104
1.4. Теорија приоритета акционара/чланова друштва (акционарска теорија)	105
1.5. Теорија заступљености различитих носилаца интереса у привредном друштву (стејкхолдерска теорија)	108
1.6. Циљ пословања привредног друштва у британском праву	110
1.7. Утицај утврђеног циља пословања на облике испољавања дужности лојалности	111
2. Чланови привредног друштва као објекат дужности лојалности	113
2.1. Чланови друштва као непосредан и посредан објекат дужности лојалности	113
2.2. Објекат дужности лојалности у друштвима лица	115
3. Група привредних друштава као објекат дужности лојалности	117
4. Специфичности објекта дужности лојалности код директора/чланова надзорног одбора – заступника интереса стејкхолдера	120

V ИСПОЉАВАЊЕ – ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ ДУЖНОСТИ ЛОЈАЛНОСТИ

1. Дужност пријављивања послова и радњи у којима постоји лични интерес	123
1.1. Терминолошке дилеме	124
1.2. Различити приступи регулисању правних послова са личним интересом	125
1.3. Појам правног посла са личним интересом	128
1.3.1. Појам правног посла са личним интересом у упоредном праву и правној теорији	128
1.3.2. Појам правног посла са личним интересом у српском праву	131
1.4. Пријављивање правног посла или радње са личним интересом	136
1.5. Одобрење правног посла или радње са личним интересом	139
1.5.1. Општа разматрања	139
1.5.2. Правни режим одобрења у српском праву	144
1.6. Оцена о пословима и радњама са личним интересом у српском праву	148
1.7. Правни послови са повезаним лицима у компанијском праву ЕУ	150
2. Дужност избегавања сукоба интереса	154
2.1. Забрана коришћења имовине друштва	155
2.2. Забрана коришћења информација	157
2.3. Забрана коришћења могућности за закључење послова	158
2.3.1. „Припадност“ могућности за закључење посла	158
2.3.1.1. Критеријуми „припадности“	159
2.3.1.2. Интереси привредног друштва, појединаца и друштва	

у социолошком смислу	166
2.3.1.3. Два приступа питању „припадности“ пословних могућности у упоредном праву	168
2.3.1.4. „Припадност“ пословне могућности у српском праву	169
2.3.2. Услови за коришћење пословних могућности од стране лица са дужностима	170
2.3.2.1. Услови за коришћење пословних могућности у упоредном праву	171
2.3.2.2. Дозвољено коришћење пословних могућности у српском праву	172
2.4. Апсолутна забрана злоупотребе положаја у друштву	175
3. Дужност поштовања забране конкуренције	177
3.1. Различити приступи правном регулисању дужности поштовања забране конкуренције	178
3.2. Субјекти дужности поштовања забране конкуренције	181
3.3. Садржина и предмет дужности поштовања забране конкуренције	183
3.3.1. Три различита приступа (радикални, умерено радикални, либерални)	184
3.3.2. Припремне радње за конкурисање друштву	188
3.3.3. Садржина и предмет забране конкуренције у српском праву	189
3.4. Временско ограничење забране конкуренције	192
3.5. Просторно ограничење забране конкуренције	194
3.6. Услови под којима је дозвољено поступање противно забрани конкуренције	195
4. Дужност чувања пословне тајне	197
4.1. Значај и улога пословне тајне	198
4.2. Правни оквир заштите пословне тајне	201
4.3. Дужност чувања пословне тајне у компанијском праву	204
4.4. Појам пословне тајне	204
4.4.1. Предмет заштите	206
4.4.2. Тајност	209
4.4.3. Тржишна вредност пословне тајне	210
4.4.4. Предузимање одговарајућих заштитних мера	212
4.4.5. Осврт и анализа појма пословне тајне у српском праву	215
4.5. Изузеци од постојања дужности чувања пословне тајне	217

VI ОДГОВОРНОСТ ЗА ПОВРЕДУ ДУЖНОСТИ ЛОЈАЛНОСТИ

1. Облици одговорности за повреду дужности лојалности	218
2. Имовинска и статусна одговорност за повреду дужности лојалности	219
2.1. Накнада штете	219
2.2. Пренос користи	226
2.3. Поништај правног посла или правне радње	232
2.4. Облици статусне одговорности	233
2.5. Одговорност трећих лица	234
2.6. Правна средства за остваривање имовинске и статусне	

<i>одговорности</i>	236
2.6.1. Привредно друштво као примарни тужилац	236
2.6.2. Деривативна тужба	238
2.6.2.1. Предности и мане деривативне тужбе	239
2.6.2.2. Услови за подношење деривативне тужбе	241
2.6.3. Индивидуална тужба	245
3. Кривична одговорност за повреду дужности лојалности	246
4. (Не)примена правног режима дужности лојалности	247

VII „ЕКСТЕРНА ЛОЈАЛНОСТ“ ЛИЦА СА ПОСЕБНИМ ДУЖНОСТИМА

251

1. Нелојална конкуренција.....	252
--------------------------------	-----

2. Феномен уговорних мрежа	254
----------------------------------	-----

ЗАКЉУЧАК	258
-----------------------	------------

ЛИТЕРАТУРА	264
-------------------------	------------

ПРОПИСИ И ДОКУМЕНТИ (СА СКРАЋЕНИЦАМА)	281
--	------------

Поред увода, закључка и литературе, докторска дисертација *Дужност лојалности према привредном друштву* садржи 7 глава.

Прва глава дисертације носи назив **О лојалности** и има 20 страна. У овој глави кандидат истиче да је појам лојалности вишезначан и променљив појам. Он има различито значење у различитим областима живота и науке, као и у различитим временима. Ипак, то није обесхрабрило бројне теоретичаре да покушају да дефинишу општи појам лојалности. Кандидат, најпре, наводи бројне дефиниције лојалности, које потичу из филозофије, социологије, психологије и других наука. Однос лојалности успоставља се између субјекта и објекта лојалности. Исто је и у компанијском праву, у коме је утврђивање субјекта и објекта дужности лојалности једно од најсложенијих и најспорнијих питања. О односу између лојалности и морала постоје различита, понекад противречна становишта. Кандидат посебну пажњу посвећује овом односу, посебно зато што се лојалност обично сматра феноменом који има основу у моралу. Након указивања на различите врсте лојалности, кандидат прелази на анализу посебног појма лојалности у привредним односима, који је и од највећег значаја за предмет његовог рада. О улози и значају лојалности на савременом тржишту постоје различита мишљења. Једна група аутора у потпуности негира значај и постојање лојалности у савременој привреди, док други аутори сматрају да она има одређени значај (мањи, већи, огroman). Кандидат наводи дефиниције лојалности у привредним односима, да би на крају главе дошао до закључка да у привредним односима постоје две врсте лојалности: истинска лојалност субјекта лојалности, заснована на личним, унутрашњим мотивима субјекта лојалности и његовој повезаности са објектом лојалности, и дужност лојалног поступања, код које мотиви нису важни, већ само спољне манифестације и оцена да ли је поступање у складу са законом предвиђеним дужностима субјекта лојалности.

Друга глава дисертације носи назив **Извориште, појам и разлози постојања дужности лојалности** и има 43 стране. У овој глави кандидат полази од англосаксонског

права, као најзначајнијег изворишта дужности лојалности. У земљама англосаксонског права дужност лојалности настала је у оквиру концепта постојања фидуцијарних дужности и фидуцијарних односа, из којих дужност лојалности произилази. Настанак дужности лојалности у земљама континентално – европске правне традиције Михајловић посматра из два извора. Са једне стране, дужност лојалности (и фидуцијарне дужности уопште) у компанијском праву поменутих земаља обично се означава као правни трансплант преузет из англосаксонског права. Са друге стране, не сме се занемарити повезаност дужности лојалности са бројним раније постојећим и добро познатим правним правилима и институтима земаља континенталног права, те се они могу, барем делимично, сматрати извором настанка дужности лојалности. Кандидат у раду анализира оба извора настанка дужности лојалности у земљама континенталног права, а потом указује на сличан развојни пут овог института и у српском праву. Дат је приказ историјског развоја дужности лојалности у домаћем праву (од краја XIX века до савременог права), а посебна пажња посвећена је феномену правне трансплантације и његовом занемаривању у домаћој правној теорији. Кандидат потом анализира однос између начела савесности и поштења и дужности лојалности, као и однос између дужности лојалности и друге основне посебне дужности – дужности пажње. Централни део друге главе односи се на појмовно одређење дужности лојалности и њен значај у савременом компанијском праву. Значај дужности лојалности није исти у различитим правним системима. Њен значај већи је у земљама англосаксонског права у поређењу са другим великим правним системом (континентално-правним). Кандидат потом указује на бројне различите дефиниције дужности лојалности присутне у правној теорији, дајући на крају своју дефиницију дужности лојалности. Према Михајловићу, дужност лојалности према привредном друштву представља скуп правних стандарда и/или правних правила, која служе за одређивање, одређивање, дефинисање конкретних фактичких ситуација у којима лица са посебним дужностима могу поступати нелојално, односно не у најбољем интересу привредног друштва. Разлози и оправдање постојања дужности лојалности анализирани су кроз различите теорије, које се, у мањој или већој мери, „ослањају“ на англоамеричке теорије фидуцијарних односа. Теорије се могу разврстати на редуктивистичке и инструменталне. Поред ових теорија, предмет анализе кандидата су и савремена схватања, која доводе у питање потребу постојања дужности лојалности у компанијском праву. Ова схватања највише су дошла до изражаја у познатој научној расправи о могућности ограничења и/или искључења дужности лојалности директора према друштву са ограниченом одговорношћу.

Трећа глава дисертације носи назив **Субјекти дужности лојалности** и има 31 страну. У овој глави анализирана су сва лица која су субјекти дужности лојалности према Закону о привредним друштвима Републике Србије. Најпре је указано на специфичности у примени дужности лојалности чланова привредног друштва, при чему кандидат истиче да се дужност лојалности чланова претежно своди само на „негативан“ аспект дужности лојалности – обавезу да не нанесу штету друштву својим понашањем. Михајловић одвојено анализира чланове друштава лица од чланова друштава капитала као субјеката дужности лојалности. Најзначајнији субјекат дужности лојалности је директор привредног друштва. Ипак, како постоје различите врсте директора, кандидат настоји да одговори на питање да ли баш свако лице које је директор треба да буде носилац дужности према друштву, а у вези са тим и питање да ли нека од лица која формално - правно нису директори треба да буду носиоци дужности, ако су њихова овлашћења и утицај на управљање и пословање друштва слични овлашћењима која имају лица која су формално - правно изабрана за директора. У том циљу анализиран је правни режим дужности лојалности *de jure*, *de facto* и директора у сенци, извршних и неизвршних директора, као и генералног директора и председника одбора директора. Кандидат потом аргументовано образлаже да је правни положај чланова надзорног одбора, у погледу примене дужности лојалности, веома сличан положају неизвршних директора. У оквиру анализе заступника и прокуриста, као субјеката дужности лојалности, кандидат отвара питање (не)постојања дужности лојалности пуномоћника по запослењу. На крају, предмет разматрања су дужности ликвидационог управника, који је несумњиво субјекат дужности лојалности, али и дужности стечајног управника, који није

субјекат те дужности, али чији је положај веома специфичан када се спроводи поступак реорганизације привредног друштва.

Четврта глава дисертације носи назив **Објекат дужности лојалности** и има 22 стране. Михајловић наводи да објекат дужности лојалности може бити: 1) привредно друштво; 2) чланови привредног друштва; 3) група привредних друштава. Централни део главе посвећен је привредном друштву као објекту дужности лојалности. Утврђивање интереса привредног друштва, као објекта дужности лојалности, нераскидиво је повезано са дефинисањем циља пословања привредног друштва и добро познатим теоријама које тај циљ већ деценијама покушавају да одреде. Зато кандидат у овој глави посебну пажњу посвећује теорији приоритета акционара/чланова (акционарска теорија) и теорији заступљености различитих носилаца интереса у привредном друштву (стејкхолдерска теорија). Кандидат потом доводи у везу утврђени циљ пословања привредног друштва са облицима испољавања дужности лојалности, настојећи да одговори на питање имају ли теоријске расправе о циљу пословања практичан значај у примени дужности лојалности. У даљем излагању указује се на то да чланови привредног друштва могу бити објекат дужности лојалности на два начина: непосредно и посредно. Предмет посебног разматрања је објекат дужности лојалности у друштвима лица, односно потреба успостављања међусобне, узајамне дужности лојалности између ортака и између комплементара. У вези са привредним друштвима која послују у оквиру групе друштава, последњих година, посебно у компанијском праву ЕУ, све је актуелније питање признавања групе привредних друштава као објекта дужности. Зато кандидат посебно анализира последице евентуалног признавања интереса групе друштава на примену дужности лојалности. На крају, кандидат говори о особеностима које постоје када су директори или чланови надзорног одбора, формално или фактички, именовани од стране појединаца или група који имају посебан, специфичан интерес у вези са пословањем привредног друштва ради заступања тог интереса (енг. *constituency directors*). У овом случају настаје проблем тзв. подељене лојалности, односно непомирљивости фактичких обавеза према појединцу или групи која је именовала директора или члана надзорног одбора, и правних обавеза према привредном друштву, у виду законом прописане дужности лојалности.

Пета глава дисертације представља најзначајнију и најобимнију главу. Она носи назив **Испољавање – појавни облици дужности лојалности** и има 95 страна. Пету главу чине четири целине, односно четири појавна облика дужности лојалности у српском праву: дужност пријављивања послова и радњи у којима постоји лични интерес, дужност избегавања сукоба интереса, дужност поштовања забране конкуренције и дужност чувања пословне тајне.

Кандидат полази од различитих регулаторних приступа регулисању правних послова у којима постоји лични интерес лица са дужностима: 1) радикални; 2) процедурални; 3) материјални; 4) комбиновани (процедурално - материјални); 5) потпуно либерални. Он закључује да српско право начелно усваја процедурални приступ. Потом приступа систематичној анализи дужности пријављивања послова и радњи у којима постоји лични интерес у три корака: 1) дефинисање личног интереса, односно утврђивање круга правних послова и правних радњи у којима постоји лични интерес; 2) пријављивање таквог посла или радње надлежном органу привредног друштва; 3) одлучивање надлежног органа друштва о одобрењу посла или радње. Сва ова питања анализирана су не само са позитивно-правног, већ и са упоредно-правног аспекта, при чему је кандидат указао на релевантна решења усвојена у америчком, британском и немачком праву, али и у правима појединих земаља чланица ЕУ (Француска, Луксембург, Данска итд.). Посебан допринос Михајловић даје у делу насловљеном „Оцена о пословима и радњама са личним интересом у српском праву“, где се залаже за омогућавање судске оцене поштења послова и радњи са личним интересом, као и за већу улогу независних директора у поступку одобрења ових послова и радњи. Кандидат даје и конкретне предлоге у чему се та посебна улога независних директора може састојати. Још један значајан допринос кандидата представља анализа одредаба нове Директиве ЕУ о измени Директиве бр. 2007/36/ЕС у погледу подстицања дугорочног учешћа акционара из 2017. године, у делу посвећеном пословима са повезаним лицима. Кандидат

даје смернице за усклађивање позитивног права са новим решењима прихваћеним у поменутој Директиви.

Михајловић анализира сва четири облика повреде дужности избегавања сукоба интереса: релативну забрану коришћења имовине, информација и могућности за закључење послова које се укажу друштву, као и апсолутну забрану злоупотребе положаја у друштву. Посебна пажња посвећена је забрани коришћења пословних могућности, чијој анализи је кандидат приступио трагањем за одговором на два питања: 1) када се сматра да нека могућност за закључење посла „припада“ привредном друштву; 2) да ли је и под којим условима дозвољено лицу са дужностима да пословну могућност која „припада“ друштву искористи у сопственом интересу? Критеријуми „припадности“ пословне могућности приказани су кроз бројне примере из америчке судске праксе, која је извршила највећи утицај и на европска законодавства у примени тзв. доктрине пословних могућности. Михајловић говори и о интересима привредног друштва, појединаца и друштва (у социолошком смислу) који су опредељујући у избору правне регулативе пословних могућности, дајући тако смернице и српском законодавцу приликом неког будућег регулисања овог питања. Кандидат закључује да у упоредном праву постоје два приступа регулисању „припадности“ пословне могућности (либерални и радикални), као и то да српско право нагиње ка радикалном приступу. Михајловић у овом делу рада посебан допринос даје анализом дозвољеног коришћења пословних могућности у српском праву и поређењем режима одобрења код пријављивања послова и радњи са личним интересом и режима одобрења код коришћења пословних могућности.

И код дужности поштовања забране конкуренције кандидат полази од различитих приступа правном регулисању ове дужности у упоредном праву, повезујући забрану конкуренције са претходно анализираним забраном коришћења пословних могућности. Он закључује да постоје три приступа: : 1) непостојање посебне законске регулативе и ослањање на опште примењиву дужност лојалности, односно дужност избегавања сукоба интереса, којом је обухваћена и забрана конкурисања друштву; 2) прописивање посебне дужности поштовања забране конкуренције, којом је обухваћена и забрана коришћења пословних могућности; 3) посебно регулисање и дужности поштовања забране конкуренције и забране коришћења пословних могућности. Кандидат потом српско право сврстава у трећи наведени приступ и наставља систематичну позитивно-правну анализу забране конкуренције, истичући да њена примена, као посебног института, подразумева четири корака: 1) утврђивање субјеката дужности; 2) утврђивање садржине дужности, односно предмета забране конкуренције; 3) утврђивање временског и просторног важења дужности, односно ограничења у том погледу; 4) услове под којима је дозвољено поступање супротно овој дужности. Михајловић закључује да је дужност поштовања забране конкуренције у српском праву веома широка, како у погледу субјеката ове дужности, тако и у погледу садржине и предмета забране конкуренције. Ипак, забрана конкуренције у српском праву је умерено, а не потпуно радикална, наводи кандидат, услед постојања значајног предметног ограничења те забране: забрана обављања послова и стицања пословних својстава односи се само на послове и пословна својства који су у оквиру истог или сличног предмета пословања друштва.

Последњи део пете главе посвећен је дужности чувања пословне тајне. Кандидат, најпре, говори о општем значају и улози пословне тајне на савременом тржишту, као и о правном оквиру заштите пословне тајне. Он тако долази до дужности чувања пословне тајне, чији основ регулисања, према његовом мишљењу, произилази из одредаба Закона о заштити пословне тајне Републике Србије о злоупотреби пословног поверења. Кандидат истиче да дужност чувања пословне тајне представља појавни облик дужности лојалности који има најшире персонално и временско подручје примене у српском праву. Михајловић потом детаљно анализира појам пословне тајне, односно који подаци се сматрају пословном тајном, што је од суштинског значаја за примену овог појавног облика дужности лојалности. Пре анализе елемената појма пословне тајне, кандидат истиче да је предмет заштите пословне тајне добро нематеријалног карактера. Потом систематично и детаљно анализира три кључна елемента појма пословне тајне: тајност, тржишну вредност и предузимање одговарајућих

заштитних мера. Посебан допринос кандидат даје поређењем појма пословне тајне у Закону о привредним друштвима и Закону о заштити пословне тајне, који је сличан, али не и истоветан. Разлике које постоје могу имати и значајне практичне последице, на шта Михајловић посебно указује у делу посвећеном тржишној вредности пословне тајне, као и приликом анализе тзв. „четвртог“ елемента појма пословне тајне - могућности наношења штете држаоцу пословне тајне.

Шеста глава дисертације носи назив **Одговорност за повреду дужности лојалности** и има 33 стране. Кандидат на почетку наводи да постоје три облика одговорности за повреду дужности лојалности: имовинска, статусна и кривична. Полазећи од чињенице да се имовинска и статусна одговорност остварују на исти начин, у оквиру истог поступка, кандидат је ове врсте одговорности, као и правна средства за њихово остваривање (различите врсте тужби) обрадио у истом делу шесте главе. У оквиру анализе имовинске одговорности Михајловић посебан допринос даје освртом на природу одговорности за штету лица са посебним дужностима, за коју сматра да је претежно вануговорна, али уз основни и добро образложени закључак да ово теоријско питање нема већи практични значај. Поред тога, кандидат темељно анализира пренос користи, као специфично правно средство, недовољно познато у нашем правном систему. Он обрађује питања сврхе и циља постојања преноса користи, његове правне природе, подручја примене, односа између преноса користи и накнаде штете, одговарајућег степена кривице неопходног за допуштеност примене преноса користи, као и утврђивања износа користи. Међу правним средствима за остваривање имовинске и статусне одговорности, највећа пажња посвећена је деривативној тужби, њеним предностима и манам, разлозима недовољног коришћења од стране потенцијалних тужилаца и условима за подношење ове тужбе. Михајловић указује и на различите облике кривичне одговорности који могу били последица повреде дужности лојалности. На крају шесте главе, кандидат закључује да проблем неадекватне примене дужности лојалности постоји не само у домаћем праву и земљама континентално-европске правне традиције, већ да тај проблем постаје све израженији и у земљама англосаксонског права. Овај закључак он поткрепљује бројним статистичким подацима на основу доступних истраживања спроведених у појединим иностраним правним системима.

Седма и последња глава докторске дисертације носи назив **„Екстерна лојалност“ лица са посебним дужностима** и има 7 страна. Кандидат на почетку седме главе истиче да поред анализираних посебних дужности лојалности, чије је основно обележје поступање лица са посебним дужностима у интересу привредног друштва, коју можемо назвати „интерном лојалношћу“, постоји и „екстерна лојалност“, која је тесно повезана са њом. Михајловић потом наводи да би у обављању свих послова привредног друштва, који произилазе из својства (статуса) лица са дужностима, а који подразумевају ступање у односе са трећим лицима, лица са посебним дужностима требало да поступају са „наглашеним“ поштовањем начела савесности, поштења, дужности пажње доброг привредника и доброг стручњака и другим пословним правилима и у односу на трећа лица. У седмој глави кандидат у кратким цртама, у мери у којој је то повезано са основном темом рада, анализира нелојалну конкуренцију и феномен уговорних мрежа. Михајловић указује на разлике између нелојалне конкуренције и дужности лојалности. Потом се бави занимљивим феноменом уговорних мрежа, који постаје све заступљенији на савременом тржишту. Кандидат указује на ставове заступљене у модерној теорији, којима се отвара питање потребе постојања дужности лојалности између чланова уговорне мреже, односно чланова мреже према уговорној мрежи и њеним циљевима. Михајловић закључује да је свакако прерано давати позитиван одговор на постављена питања, али он значај овог економског феномена види у томе што он осликава пословну културу у настајању – културу приближавања, сарадње, изједначавања интереса што ширег круга привредних субјеката.

На крају, у **закључку** (који има 6 страна), кандидат указује на основне идеје свог рада. С обзиром на природу и свеобухватност теме коју је кандидат детаљно обрадио, у закључку се у најопштијим цртама исказују његови најважнији ставови.

6. Научни резултати докторске дисертације

На основу свеобухватне анализе предмета докторске дисертације кандидат је дошао до већег броја научних резултата, који садрже одговоре на многа важна питања у вези са дужношћу лојалности према привредном друштву, а у којима се огледа научни допринос дисертације. По оцени Комисије, најважнији су следећи резултати:

- Дужност лојалности постоји у српском компанијском праву, као неименовано правило, које је заједно са дужношћу пажње израз начела рада у најбољем интересу привредног друштва.

- Пут развоја дужности лојалности у домаћем праву карактерише испреплетаност аутономног, самосталног развоја института и позајмљивања, односно трансплантације правила из других правних система у којима дужност лојалности има дужу традицију постојања и примене. Михајловић сматра да дужност лојалности није класичан правни трансплант, као што се то уобичајено сматра.

- Дужност лојалности представља институт компанијског права код кога је можда и најизраженији „јаз“ између значаја који му се придаје и његове ефикасности у примени.

- Разлог непримене дужности лојалности у српском праву не налази се у правној норми. Правна регулатива овог института прилагођена је савременим токовима правне мисли компанијског права и заснована је на решењима која не одударају од неких опште усвојених правила у свим правним системима.

- Дужност лојалности једна је од оних норми које служе као подсетник учесницима у привредном пословању о томе на којим основама то пословање почива, који су његови општи принципи, правила функционисања. Ова дужност своју сврху испуњава самим постојањем. Она има превентивни карактер. Она је успешна не онолико колико је судови примењују, већ онолико колико она успева да утиче на свест људи укључених у привредно пословање, када су у „искушењу“ да уместо интересу привредног друштва приоритет дају сопственом интересу.

- Постоји повезаност између „интерне“ и „екстерне лојалности“, а „екстерна лојалност“ лица са посебним дужностима појачава, оснажује ефекат њихове „интерне лојалности“.

Ради унапређења регулативе кандидат даје низ конкретних препорука за унапређење постојеће регулативе дужности лојалности. Комисија издваја следеће препоруке као најзначајније:

- изричито прописивање начела рада у најбољем интересу привредног друштва, као општег начела компанијског права, као и дужности лојалности, као једне од две најзначајније посебне дужности према привредном друштву, (по узору на ЗПД 2004);
- прописивање међусобне, узајамне дужности лојалности између ортака и између комплементара, у складу са посебном природом односа унутар друштва лица;
- усклађивање регулативе правних послова са личним интересом са новом Директивом ЕУ о измени Директиве бр. 2007/36/ЕС у погледу подстицања дугорочног учешћа акционара из 2017. године, и то: 1) прописивањем додатних квантитативних критеријума, као елементима појма посла са личним интересом, предвиђених чл. 9 ст. 1. Директиве; 2) прописивањем обавезе јавног

- објављивања послова и радњи са личним интересом у јавним акционарским друштвима до тренутка њиховог закључења;
- прецизно дефинисање појма правне радње за потребе института дужности пријављивања правних послова и правних радњи у којима постоји лични интерес;
 - одређивање органа надлежног за одобрење правног посла или радње са личним интересом (као и за одобрење непоступања у складу са другим дужностима које могу бити предмет одобрења) за сва лица која имају посебне дужности према друштву;
 - омогућавање судске оцене поштења послова и радњи са личним интересом, не само као механизма одбране лица са дужностима у евентуалном спору, већ и у случају постојања формално – правно ваљаног одобрења посла или радње (решавање проблема пристрасности органа надлежног за давање одобрења);
 - прописивање значајније улоге независног директора у поступку давања одобрења послова и радњи са личним интересом (али и свих других дужности које могу бити предмет одобрења), бар у форми правно необавезујућег мишљења о поштењу посла, јер строги услови које неко лице мора испунити да би се сматрало независним директором упућују на непристрасност;
 - искључење права гласа о одобрењу послова и радњи са личним интересом лица која (формално - правно) немају лични интерес у послу или радњи, али услед чије се повезаности са лицем са дужностима, које има лични интерес у вези са предметним правним послом, њихова непристрасност оправдано може довести у питање; то би подразумевало прописивање критеријума материјалне природе, који би представљали „путоказ“ за утврђивање постојања непристрасности (нпр. породична, финансијска, професионална или радно - правна повезаност са лицем са посебним дужностима, ако се може очекивати да тај однос, према околностима случаја, може утицати на вршење права гласа);
 - јасније одређивање „припадности“ могућности за закључење посла (пословне могућности), посебно у погледу тога да ли се пословном могућношћу друштва сматра само она могућност која је у оквиру његовог фактичког предмета пословања;
 - укидање могућности накнадног одобрења повреде дужности избегавања сукоба интереса;
 - укидање злоупотребе положаја у друштву као посебног појавног облика дужности избегавања сукоба интереса; злоупотреба положаја свакако подлеже кривичној одговорности, а како се под злоупотребу може подвести готова свака повреда дужности лојалности, постојање овог појавног облика дужности избегавања сукоба интереса може довести до преплитања са другим дужностима (што утиче на могућност претходног или накнадног одобрења повреде);
 - усвајање флексибилнијег приступа у погледу регулисања дужности поштовања забране конкуренције: 1) изостављање неизвршних директора и чланова надзорног одбора из круга субјеката ове дужности, у циљу признавања легитимне пословне праксе према којој ова лица заузимају положаје у управи конкурентских друштава; 2) измена и сужавање домета примене законских одредаба које обухватају врло широк круг забрањених послова и пословних својстава („лице на други начин ангажовано у конкурентском друштву“, „лице које је запослено у друштву“);
 - јасније дефинисање појма пословне тајне у ЗПД, посебно у погледу елемента тог појма који се односи на „могућност nanoшења штете“ откривањем пословне тајне, а који доводи до чак три могућа различита тумачења о појму пословне тајне;

- промишљање о потреби постојања, односно увођења, посебне регулативе о дужности лојалности за мала и средња привредна друштва, полазећи од специфичних потреба ове категорије друштава, али уз уважавање чињенице да привредна друштва, која се у економском смислу, сматрају малим и средњим, могу бити основана у било којој правној форми привредног друштва, што значајно отежава стварање посебне правне регулативе;
- отварање расправе о односу између начела слободе уговарања и правног режима дужности лојалности (у ДОО и друштвима лица), односно о могућности ограничења и/или искључења законског режима (оснивачким актом, уговором чланова).

7. Применљивост и корисност резултата у теорији и пракси

Резултати докторске дисертације су применљиви и корисни за теорију привредног права. Рад представља систематско дело посвећено дужности лојалности, као засебном правном институту, које проучава све његове аспекте у компанијском праву. Дисертација садржи више теоријских расправа, као и предлога за решење питања у вези са дужношћу лојалности која су у теорији спорна. Њен посебан квалитет је детаљна анализа и оцена решења домаћег позитивног права, као и образложен предлог за регулацију овог института у будућем српском праву. Резултати истраживања теме дисертације послужиле су употпуњавању домаће научно – стручне, али и уџбеничке литературе, посебно оне која се користи на последипломским студијама.

Резултати докторске дисертације су применљиви и корисни и за праксу. Један од основних циљева рада је указивање лицима која имају посебне дужности према привредном друштву (контролним, већинским члановима друштва, члановима управе друштва и др.) на стандарде понашања који би довели до праве реализације њихове дужности лојалности. Кандидат је, такође, као један од циљева, корисних за пословну праксу, навео подизање свести потенцијалних тужилаца (пре свега, власника друштва) о постојању судске заштите у случају повреде дужности лојалности, могућности успостављања имовинско - правне одговорности лица која имају посебне дужности према привредном друштву у тим споровима и предностима које овај вид одговорности има у односу на друге облике одговорности. Коначно, дисертација може бити корисна и домаћим судовима, који су недовољно упознати са институтом дужности лојалности. У том циљу кандидат је приказао судску праксу других земаља, пре свега из земаља англосаксонског правног подручја, у којима се посебне (фидуцијарне) дужности веома често и веома широко примењују. Стандарди успостављени у англосаксонској судској пракси могу бити од посебне користи за домаћу судску праксу.

8. Начин презентирања резултата научној јавности

Најпогоднији начин презентовања резултата докторске дисертације кандидата Борка Михајловића научној јавности је путем саопштења и реферата на научним скуповима различитих врста у земљи и иностранству, као и њиховим објављивањем у домаћим, иностраним и међународним научним и стручним часописима и зборницима радова. Поред тога, ова дисертација испуњава и услове да, уз одређена прилагођавања, буде објављена као научна монографија.

III ЗАКЉУЧНА ОЦЕНА КОМИСИЈЕ

Комисија је једногласна у оцени да докторска дисертација *Дужност лојалности према привредном друштву* кандидата Борка Михајловића садржи оригинални научни допринос и да је подобна за јавну одбрану.

IV ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу извршене анализе и изнете оцене рада, Комисија сматра да докторска дисертација *Дужност лојалности према привредном друштву* кандидата Борка Михајловића у потпуности испуњава услове за јавну одбрану и предлаже Наставно - научном већу Правног факултета Универзитета у Крагујевцу и Већу за друштвено – хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу да прихвати овај извештај и одобри јавну одбрану докторске дисертације.

Крагујевац – Ниш - Београд, 22.11.2017. године

КОМИСИЈА:

1. др Миодраг Мишовић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, ужа привредно-правна научна област (председник)

2. др Милена Јовановић Zattila, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, ужа привредно-правна научна област (члан)

3. др Вук Радовић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, ужа привредно-правна научна област (члан)

Декан Правног факултета у Крагујевцу, на основу чл. 56. ст. 5 и 87. Статута Правног факултета у Крагујевцу, донео је 28.12.2017. године,

РЕШЕЊЕ

Ставља се на увид јавности урађена Докторска дисертација и Извештај Комисије о оцени докторске дисертације кандидата Борка Михајловића, судента докторских студија, под насловом:

"Дужност лојалности према привредном друштву"

објављивањем на Сајту и Библиотеци Правног факултета у Крагујевцу а Извештај Комисије и на Сајту Универзитета у Крагујевцу, у трајању од 30 дана.

Образложење

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Борка Михајловића, образована Одлуком Већа за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу, Број: IV-02- 1039/18 од 15.11.2017. године, доставила је Факултету Извештај о оцени урађене Дисертације (Број: 4523 од 15.12.2017. године). Уз Извештај, Комисија је доставила и примерак урађене докторске дисертације.

Сагласно чл. 30. став 8. Закона о високом образовању ("СГ РС" бр. 76/05... 87/16) чл. 48. став 6. Статута Универзитета у Крагујевцу и чл. 56. Статута Факултета, Декан Факултета ставља на увид јавности докторску дисертацију и Извештај комисије о оцени докторске дисертације.

Имајући у виду наведено донео сам решење како гласи у диспозитиву.

Доставити:

- Сајт и Библиотека,
- Универзитет у Крагујевцу,
- Архива.

ДЕКАН

Проф. др Драган Вујисић